

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XV-то обикновено Народно събрание.

Първа редовна сесия.

XX заседание, четвъртък, 17 ноември 1911 г.

(Открито от председателя г. д-ръ С. Даневъ, въ 3 ч. 10 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Засѣданието се отваря. Моля секретаря г. Василъ п. Николовъ да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь В. п. Николовъ: (Прочита списъка. Отсѣствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Иванъ Абрашевъ, Хафузъ Садкъ Алиевъ, Никола Алтимирски, Хасанъ-бей Анти-беевъ, Петъръ Бабаджановъ, Иванъ Балтаджиевъ, Златанъ Бръчковъ, Стоянъ Бурмовъ, Деко Ванковъ, д-ръ Георги Гаговъ, д-ръ Никола Георгиевъ, Стефанъ Георгиевъ, Георги Губидѣлниковъ, Тодоръ Даскаловъ, Мурадъ-бей Джевдедовъ, Добри Добревъ, Георги Долапчиевъ, Иванъ Еневъ, д-ръ Асѣнъ Златевъ, Димитъръ Икономовъ, Константинъ Илиевъ, Петко Кировъ, Герго Лакотъ, Георги Маджаровъ, Исмаилъ х. Махмудовъ, Руфи Махмудовъ, Сюлейманъ Мемишевъ, Цани Миховъ, Димитъръ Мицайковъ, Ахмедъ-бей х. Неджибъ-беевъ, Недю Николовъ, Петъръ Папанчевъ, Павелъ Паралановъ, Иванъ Петровъ, Иванъ Пецовъ, Петъръ Пешевъ, Стефанъ Пипевъ, д-ръ Константинъ Помяновъ, Венедиктъ Поповъ, Иванъ Поповъ, Тошо Поповъ, Добри Петковъ, Маню Райновъ, Спиридонъ Рачевъ, Кирилъ Славовъ, Иванъ Соколовъ, д-ръ Константинъ Списаревски, Коста Стефановъ, Ганчо Торомановъ, д-ръ Цоню Тотевъ, Мехмедъ х. Хасановъ, Иванъ Халачовъ, Христо Цановъ, Илия Цвѣтковъ, х. Яхя Юмеровъ и Юмеръ Юсуфовъ)

Прѣдседателъ: Отъ 212 народни прѣдставители отсѣствуватъ 56; значи има нужното число народни прѣдставители, за да може да се счита засѣданieto законно конституирано и да пристѣпимъ къмъ работа.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, съобщавамъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че отъ Военното министерство е постѣпилъ законопроектъ за допълнение чл. 2 отъ закона за реквизицията. Този законопроектъ ще ви се раздаде и по установения редъ ще се тури на обсъждане, когато Събранието рѣши.

На второ мѣсто съобщавамъ, че е постѣпило едно запитване отъ харманлийския народенъ прѣдстави-

тель, г. Иванъ Минчевъ къмъ г. министра на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията съ слѣдущето съдържание: (Чете)

„Въ забравения край на нашето царство — гр. Каваклий, едвамъ прѣзъ 1906 г. се строи българска църква, за постройката на която сѣ похарчиха около 20.000 л., но при довършването ѝ се срути (зрителъ бѣхъ, когато се срути. Отъ водената прѣписка на църковното настоятелство съ Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията — кои сѣ виновнитѣ и отъ кого настоятелството да дири загубитѣ отъ послѣдното е отговорено, че прѣдприемачътъ-строителъ не е виновенъ, а инженеритѣ-архитектитѣ. Обаче и до днесъ не е отговорено на настоятелството съ положителностъ отъ кого да дири загубитѣ за срутената постройка, която още стѣрчи въ срѣдъ града.

П и т а м ъ:

„1. Кои именно сѣ виновнитѣ инженери-архитекти съставители и утвърждавали плана?

„2. На служба ли сѣ още и гдѣ? и

„3. Църковното настоятелство кои трѣбва да дѣржи отговорни за загубитѣ?“

Запитването по правилника ще се съобщи на подлежащия министъръ и ще се тури на дневенъ редъ по съгласие съ Народното събрание.

На трето мѣсто съобщавамъ на народното прѣдставителство, че сме разрѣшили отпуски на слѣднитѣ г. г. народни прѣдставители: на русенския Цоню Миховъ — 10 дена, на новопазарския Спасъ Рачевъ — 2 дена, на казанлъшкия Маню Райновъ — 4 дена, на чирпанския Кирилъ Славовъ — 3 дена, на бургаския Иванъ Поповъ — 10 дена, на кулския Първулъ Първуловъ — 5 дена, на шуменския Сюлейманъ Мемишевъ — 4 дена, на къзълагашкия Георги Долапчиевъ — 3 дена, на шуменския Христо Тодоровъ — 2 дена и на луковитския Иванъ Балтаджиевъ — 5 дена.

Освѣтѣ това, нѣкои народни прѣдставители искатъ отпускъ, по който прѣдседателството не може да се произнесе, а ще остане, съгласно правилника,

да си каже думата самото Народно събрание. Такъв отпуск иска на първо място г. д-ръ Георги Гаговъ, като казва: (Чете) „Моля да ми разръшете 5-дневен отпуск, считанъ отъ 17 тогѡ“. Които г. г. народни представители приематъ да се даде исканиятъ отпускъ на г. д-ръ Георги Гаговъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

На второ място иска отпускъ тутраканскиятъ народенъ представителъ г. Иванъ Абрашевъ, като излага, че се вика по нѣкаква работа въ сѣда, като синдикъ и въ това си качество билъ задълженъ по закона да присъства при разглеждане на дѣлото. Които г. г. народни представители сж съгласни да се даде на тутраканския народенъ представителъ г. Иванъ Абрашевъ 5 дена отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Най-сетѣ има молба отъ разградския народенъ представителъ г. Димитъръ Икономовъ, въ която излага: (Чете) „По важни причини, моля разпореджението Ви, г. г. председателю, да ми се разръши 10-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 18 ноемврий т. г.“ Които сж съгласни да се даде исканиятъ отпускъ на разградския народенъ представителъ г. Димитъръ Икономовъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Едно отъ запитванията, поставени на дневенъ редъ за дневното заседание, бѣше запитването на видинскиятъ народни представители г. г. Георги Добриновичъ, Григоръ х. Константиновъ и Ванко Георгиевъ, отправено до г. министра на общественитѣ сгради, патищата и съобщенията, относително вяранията около Синаговци и постройката на видинската гара. Съ допълнително заявление отъ сжщитѣ господа отъ дневна дата до председателството, тази интерпелация се оттегля, като безпрѣдметна, тъй като опова, което се е гонило съ нея, е било разрѣшено въ смисълъ, въ каквото сж искали интерпелаторитѣ да бѣде разрѣшено. Така щото ще считаме тази интерпелация като безпрѣдметна и не ще се занимаваме съ нея.

Министъръ А. Франгъ: Г. председателю! Само една дума ще кажа.

Ще бѣде добръ, г-да, да се не прави шумъ съ интерпелации, прѣди още да се знае какво е извършило министерството. Напр., тази интерпелация бѣше една голѣма буря въ чаша вода, защото министерството нищо не бѣ направилъ, когато се явиха митинги въ Ломпанзко, Видинско и Кулско. Азъ разбирамъ положението на г. г. народнитѣ представители, че се опасаватъ отъ нѣщо. Мене ме питаха и азъ казахъ, че нищо не е направено. Въ всѣки случай, виждате, че това, което се е гонило отъ интерпелаторитѣ, се направи, защото министерството нищо не бѣше побутнало по този въпросъ. Затова ще бѣде добръ, прѣди да правятъ интерпелации, народнитѣ представители да се отнасятъ до съответнитѣ министри. Искайте имъ обяснения, а ако тѣзи обяснения сж недостатъчни, тогава правете интерпелации. Инакъ си губимъ времето и ние и вие, и правимъ шумъ напразно.

Г. Добриновичъ: На 15 т. м. вечерта се разрѣши въпросътъ, а интерпелацията бѣше подадена порано.

Председателъ: Слѣдъ това, иде интерпелацията отъ берковския народенъ представителъ г. Иванъ Кацаровъ, отправена до г. министра на търговията и земледѣлнето.

Моля г. Ивана Кацаровъ да развие интерпелацията си, за да може надлежниятъ министъръ да отговори по нея.

Заповѣдайте, г. Иванъ Кацаровъ, на трибуната.

И. Кацаровъ: Ще бѣда кратъкъ и ще го кажа отъ мѣстото.

Председателъ: Ако е питане, то е друго. Както знаете, споредъ правилника, има разлика между питане и запитване. Ако обърнете запитването си въ питане, тогава отправете питането си къмъ г. министра.

И. Кацаровъ: Питане е.

Председателъ: Тогава, добръ.

И. Кацаровъ: Азъ съмъ направилъ питането писмено. Моля г. министра да отговори.

Председателъ: Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлнето.

Министъръ Д. Христовъ: Г. г. народни представители! Нищо не значи, че берковскиятъ народенъ представителъ, който ми прави запитването, го обръща въ питане, понеже отговорътъ ще бѣде единъ и сжщъ.

Касае се до едно оплакване отъ страна на берковския градски кметъ, заради туй: защо на мѣстното население не е разрѣшено да влѣзе въ редовнитѣ годишни сѣчища за вдигане материялъ за гориво? Това запитване, г. г. народни представители, щѣше да бѣде излишно, ако берковскиятъ народенъ представителъ бѣше направилъ съответствующата справка въ министерството. Тази година, въ слѣдствие разпоредбитѣ, взети отъ министерството, трѣбваше частъ отъ всички заклеявѣли гори въ страната, които възлизатъ на едно пространство отъ 2.700.000 декара, да се подновятъ. Естествено, тази колосална работа не може да се свърши въ една година, но трѣбваше да се тури поне начало на тази мѣрка, тъй повелително диктувана отъ интереситѣ на горското ни дѣло. И министерството въ случаи не е направило друго, освѣтъ да изпълни повелителнитѣ разпоредби на закона за горитѣ. Слѣгласно чл. 44: (Чете) „Онѣзи общински и частни гори, които въобще отъ неправилно стопанствование сж станали съвсѣмъ рѣдки или заклеявѣли, трѣба да се възобноватъ по реда, указанъ въ чл. 41“. По-нататъкъ, чл. 45 гласи: (Чете) „Частнитѣ стопани, които отказватъ да залѣсятъ или възобновятъ припадающата се частъ, съгласно чл. чл. 41 и 44, наказватъ се съгласно чл. 29 отъ настоящия законъ“.

„Ако цѣлото село или частъ отъ него откаже да изпълни задължението си въ алинея първа отъ чл. 43, горската властъ извършва работитѣ за тѣхна смѣтка, като за тая цѣль нужнитѣ суми се отпускатъ въ авансъ отъ Земледѣлската банка. Този авансъ, заедно съ лихвитѣ, се събира още сжщата година отъ респективнитѣ лица по административенъ редъ и се внася обратно въ банката“.

Какво ние искаме съ наредбата отъ 12 септемврий т. г.? Искаме, щото, прѣди да се пристѣпи къмъ използване редовнитѣ ежегодни сѣчища въ крага на годишнитѣ етати, да се пристѣпи къмъ възобновяване чрѣзъ изсичане до голо заклеявѣлитѣ гори. Мога да ви кажа, че тази наредба се видѣ въ много мѣста като несъответствующа на правитѣ, сложили се отъ редъ години, благодарение на туй, че сжществуващиятъ законъ е билъ фактически суспендиранъ и никога неприлаганъ. Нека, обаче, констатирамъ, че по-голѣмата частъ отъ нашето население, за което въпросътъ за горитѣ е едно отъ най-болнитѣ мѣста, се подчини на наредбитѣ на министерството; и до днесъ, слѣдъ като тази мѣрка започна да се прилага отъ 12 септемврий, ние имаме 41.730 декара изсѣчени за възобновяване и подмладяване гори. За съжаление, има крайнини отъ нашето оте-

чество, има общини, които, въ следствие царуещитѣ прави, не пожелаха да се подчинятъ на тази мѣрка на министерството. Обаче, азъ се надѣвамъ, че като съзнаятъ свой дългъ, като съзнаятъ голѣмитѣ интереси на горитѣ, които съставляватъ тѣхенъ капиталъ, въ смисълъ на експлоатиране, ще се подчинятъ. Въ дадения случай трѣбваше и Берковската община да се подчини на разпореждането на министерството. Ней не ѝ оставаше друго, освѣнъ опрѣдѣления участъкъ за подмладяване на гората да изсѣче до дѣно, а слѣдъ туй мѣстното население, заинтересовано отъ материалъ за гориво или отъ строителенъ материалъ, да влѣзе въ редовното годишно сѣчище, опрѣдѣлено отъ горската властъ.

Тѣй стои въпросътъ, г. г. народни прѣдставители! Мисля, че ако по-голѣмата частъ отъ населението, особено планинското, както и общинитѣ се съгласиха да се подчинятъ на тази мѣрка, взета не отъ нѣкои други съображения, а просто да се защитятъ интереситѣ на горитѣ, интереси, прѣко свързани съ интереситѣ на самото население, струва ми се, че и Берковската община трѣбваше да се подчини на тази разпоредба.

Трѣбва да заявя, че тѣй както сж карани работитѣ, ако не се взематъ сериозни мѣрки, не самотия гори, които сж заклеявѣли, които съставляватъ грамаденъ процентъ отъ общото пространство на горитѣ у насъ, ще бѣдатъ окончателно унищожени, но ние ще бждемъ подвѣргнати на тежки бѣдствия отъ наводненията, на каквито бѣхме свидѣтели тази година. Ето защо мисля, че г. народниятъ прѣдставителъ отъ Берковската околия би улеснилъ министерството, ако посвѣтѣва Берковския градски общински съветъ да се подчини на взетитѣ мѣрки, толкова повече, че и участъкътъ за изсичане не е извѣнъ силитѣ на общината. Направи ли се това, както е направено въ много общини, мѣстното население, заинтересовано — още единъ пътъ повтарямъ — не само отъ дървенъ материалъ за гориво, но и отъ строителенъ, ще бжде допуснато въ редовнитѣ сѣчища, опрѣдѣлени отъ мѣстната горска властъ, за да ги използва въ границитѣ на годишния етатъ.

Прѣдседателъ: Тѣй като това запитване се обврна въ питане, по него не може да има разисквания.

Ще прѣминежъ на слѣдующия дневенъ редъ. Има едно запитване отъ никополския народенъ прѣдставителъ г. Георги Икономовъ, което въ сжщностъ пакъ е питане, за състоянието на шосето отъ Сомовитѣ до Никополъ. Ако народниятъ прѣдставителъ г. Икономовъ е съгласенъ да го обврне въ питане и да отправи въпросъ до г. министъра, за да му отговори, има думата; ако ли же той поддържа, че това е интерпелация, да заповѣда на трибуната, за да я развие и да се даде слѣдъ това думата на надлежния министъръ.

Г. Икономовъ: Ако въпросътъ не е изученъ още, азъ съмъ съгласенъ да се изучи той добръ и слѣдъ това да се разгледа.

Министъръ А. Франгя: Въпросътъ е изученъ и както по това, така и по второто запитване азъ съмъ готовъ да отговоря, ако желаете, днесъ.

Прѣдседателъ: По въпроса за шосето настояватъ ли, г. Икономовъ, запитването Ви да се счита като запитване или го обръщате въ питане?

Г. Икономовъ: Настоявамъ. Ще искамъ да развие запитването си.

Прѣдседателъ: Добръ, заповѣдайте на трибуната.

Г. Икономовъ: Понеже е късно, азъ мисля, че е излишно да дохождамъ на трибуната.

П. Станчевъ: Не — отъ трибуната се развиватъ интерпелации.

Г. Икономовъ: Добръ, ще отида на трибуната. (Отива на трибуната)

Г. г. народни прѣдставители! Шосето, за което е дума, се намира между Сомовитѣ и Никополъ; то е не повече отъ 10—12 км. и за него е похарчено отъ държавата 350.000 л. Тази пролѣтъ това шосе се прие отъ една техническа комисия, която, да-ли защото не е обврнала внимание на скалитѣ, които висятъ върху шосето, или пъкъ ги е съгледала, а просто е прѣмълчала, приела е шосето и е позволила да се минава прѣзъ него. Оттогава едва се изминаха 1—2 мѣсеца, една голѣма скала падна върху шосето и го зарина; не се минаха 15 дена, подиръ извѣстни дѣждове тамъ, падна втора скала и още на едно мѣсто зарина шосето. Нѣколко пъти правихме оплакване до окръжното управление, до окръжния инженеръ, обаче и досега никакво внимание не се обврна на това наше оплакване, макаръ че по това шосе се прѣнася и държавната поща. Когато е паднала послѣдната скала, най-голѣмата, на два метра е отстояла една кола — току-що заминала колата и скалата рухнала, така че тази кола е отстояла само два метра отъ опасността. Недалечъ до това сжщото шосе тече р. Осъмъ; върху тая рѣка има два дървени моста, които сж направени прѣди 25 години; тѣ сж толкова угнили, щото сж опасни вече за пътуване — върху тѣхъ минава държавната поща. Ето защо, азъ като отправямъ това запитване къмъ г. министъра, моля го да отговори, събралъ ли е свѣдѣния за тия два мостове, както и за шосето, и ще бжде ли добръ да направи разпореждане да се прѣмахнатъ тия опасности, които грозятъ пътниците.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на общественитѣ сгради, пътищата и съобщенията.

Министъръ А. Франгя: Г. г. народни прѣдставители! Истина е, че шосето се прие отъ техническа комисия, обаче, когато то се прие, нѣмаше ония пойни, стийни дѣждове, които изкъртиха отъ височинитѣ онѣзи камъни, за които говори почитаемиятъ народенъ прѣдставителъ, и ги свалиха върху шосето. Има, наистина, още надвѣсени скали, както самъ запитвачътъ казва въ запитването си и туежъ отъ трибуната; затова азъ разпоредихъ, часъ по-скоро, да се разчистятъ тия паднали и надвѣсени скали, които ще бѣдатъ хвърлени съ динамитъ, и шосето ще бжде въ редъ.

По отношение за мостовѣтѣ, има пълно право г. народниятъ прѣдставителъ, който прави запитването, ние сме взели вече всички мѣрки, готвятъ се проектитѣ и ще ги дадемъ и двата моста отеднѣжъ, сега на търгъ.

Азъ мисля, че подиръ тия обяснения, които сж самитѣ факти, никополскиятъ народенъ прѣдставителъ ще бжде доволенъ.

Г. Икономовъ: Доволенъ съмъ отъ отговора Ви, г. министре.

Министъръ А. Франгя: Сега съмъ готовъ да отговоря и на второто запитване на никополския народенъ прѣдставителъ.

Прѣдседателъ: Тѣй като г. интерпелаторътъ е доволенъ отъ отговора на г. министъра, нѣма да се гласува дневенъ редъ.

Ще минежъ къмъ слѣдующия дневенъ редъ: отговоръ на запитването отъ сжщия народенъ прѣд-

ставител към г. министра на обществените сгради, пжтищата и съобщенията по въпроса за дунавския брѣгъ въ околността на Никополъ.

Моля запитвача, г. Георги Икономовъ, да развие своята интерпелация.

Има думата никополскиятъ народенъ прѣдставителъ, г. Георги Икономовъ.

Г. Икономовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Когато се строеше централната линия, правителството на покойния Стоиловъ позволи на строителното дружество да си застрои една врѣмenna линия отъ Дунава къмъ Плѣвентъ, по която да прѣвозва строителния материалъ за централната линия. Споредъ поемнитѣ условия между правителството и строителното дружество, това послѣдното бѣ длѣжно, щомъ свърши прѣнасянето на строителния материалъ, веднага да вдигне линията. Тя бѣ построена отъ угнили траверси и рѣждиви, забракувани релси, сложена върху земя, безъ никакъва баластъ, защото бѣ врѣмenna. Понеже тая линия чувствително застрашаваше интереситѣ на Никополъ и застрашаваше цеговото бѣдѣще, никополскитѣ граждани своевременно вдигнаха гласа си чрѣзъ митингъ и протестираха противъ тая линия. Избра се депутация, която подиръ това замина въ София и се яви прѣдъ тогавашнитѣ министри. Тя увѣриха депутацията, че слѣдъ като се свърши прѣнасянето на материала за централната линия, тая врѣмenna, угнила, негодна линия веднага ще бѣде вдигната. Даже уважаемиятъ г. Маджаровъ, помня добръ, каза тогава: „Не само ние, но вѣрваме и друго правителство, което и да е, не би си позволило да купи за държавна тая негодна и угнила линия“. Въ тая депутация имахъ честта да бѣда и азъ. Оттегли се правителството на Стоилова; властта пое Грековъ—Радославовъ, а по-послѣ Тодоръ Ивановичъ—Радославовъ—Димитъръ Тончевъ. Това правителство, кой знае, като по една урниса за България, зертъ бѣ безъ партисенъ шефъ, по-малко добрини направи, отколкото злини. Между другото, то си позволи, а именно г. Тончевъ си позволи, да купи тая линия за 75 хиляди лева, тая угнила линия и слѣдъ туй трѣгна да купува за нея и угнили вагони. (Глъчка)

Н. Козаревъ: За 75 хиляди лева километърътъ или цѣлата линия?

Г. Икономовъ: Цѣлата линия. — Никополскитѣ граждани тогава протестираха чрѣзъ митингъ. Замина депутация въ София да иска да се спре откупването на тая линия. Тогавашниятъ министъръ г. Тончевъ увѣри гражданитѣ, че ако и да се купи тая линия, обаче тя ще бѣде проточена до Никополъ. И дѣйствително, съ единъ допълнителенъ законопроектъ отъ 9 ноември 1900 г. за разширение мрѣжката на българскитѣ държавни желѣзници, г. Тончевъ поиска отъ Народното събрание да узакони покупката на сомовитската линия и слѣдъ това да се продължи тя до Никополъ. Обаче правителството наскоро падна, и този законопроектъ нѣма щастieto да види вота на Народното събрание.

Г. г. народни прѣдставители! Сомовитската линия е една живеница за държавната хазна. Тя всѣка пролѣтъ се залива въ голѣма частъ и се харчатъ огромни суми за поправянето ѝ. Самата гара не отговаря на условията за гара. Тамъ има построени врѣмenni хотели. Азъ вѣрвамъ, който е ималъ нещастieto или случая тамъ да пътува и да закъснѣе на тая гара, било за да чака пароходъ или по други причини, той е можалъ да вкуси негодитѣ и неприятноститѣ на тая гара. Вѣрвамъ, ако е спалъ въ тѣй наредения хотелъ „Портъ-Артуръ“, той е билъ прѣдаденъ въ плѣнъ на дървеници и блъхи, както Стоселъ е билъ въ плѣнъ отъ японцитѣ. Правител-

ствата на съсѣдната намъ Ромъния никога не позволяватъ да вирѣятъ тамъ села за смѣтка на градове, и днесъ ние виждаме, че тѣхнитѣ градове сѣ образецъ на благоустройство, култура и добра търговия, а у насъ става съвсѣмъ противното. Единъ Никополъ, древенъ исторически градъ, градъ, който е игралъ стратегическа роль, градъ, който е игралъ и търговска роль въ зърнено отношение, днесъ е изоставенъ по-долу и отъ едно село, а се помага на едно с. Сомовитъ, което не отговаря на никакви условия за пристанище и което се залива до самия брѣгъ. А Никополъ при построяването на единъ кей ще може да служи за едно добро пристанище, тѣй като той има едно пространство до 30 хиляди кв. м., което става на суша, щомъ стане наводнение.

Ето защо, азъ моля г. министра на обществените сгради, пжтищата и съобщенията да бѣде тѣй добъръ и отговори: започнатата тая есенъ землена работа отъ извѣстно мѣсто тамъ, отъ послѣдния кантонъ, къмъ Дунава, за къмъ с. Сомовитъ ще се продължава ли и до Никополъ, за да се изгълни чл. 1 буква з отъ закона за разширение мрѣжката на българскитѣ държавни желѣзници, въ който е прѣвиденъ клонъ, чрѣзъ който да се свърже и Никополъ съ централната линия, или тая работа ще се ограничи до Сомовитъ, за да се наруши втори пътъ законътъ? Въ първия случай азъ моля г. министра да разпорежи за по-бърза работа и за отдаване на доставка желѣзния мостъ, който трѣбва да бѣде върху р. Осъмъ. Моли едновременно и васъ, г. г. народни прѣдставители, да бѣдете така добри, да гласувате сумата по бюджета за този клонъ, за да може да се свърши по-скоро.

Прѣдседателътъ: Г. интерпелаторе! Вие надминахте границитѣ на запитването си; ограничете се върху него.

Г. Икономовъ: Толкозъ имаше да кажа, нищо повече.

Прѣдседателътъ: Има думата г. министърътъ на обществените сгради, пжтищата и съобщенията.

Министъръ А. Франгъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ нѣма тукъ да ви излагамъ историята на линията Сомовитъ—Плѣвентъ: тя е всеизвестна. Тая линия бѣше на службата за направата на голѣмата линия, която, най-сетнѣ, държавата намѣри за износно да купи, и не се изгълга, защото тя, каквото и да се казва, даде и дава всѣкидневно единъ голѣмъ приходъ, споредъ изчисленията, които правимъ. Обаче въ тая линия има единъ голѣмъ недѣгъ; той е, че тамъ Дунавътъ принужда и наводнява мѣстото до седемъ километра. Трѣбваше непрѣмѣнно министерството, начело на което стоя азъ, да вземе мѣрки за да може да спаси стокитѣ, които се стоварватъ на голѣми количества въ Сомовитъ. Наистина, повдигна се линията, направиха се нѣколко каменни моста и линията сега се оздрави; обаче, при всѣчко това, редъ години насамъ имаме наводнения и нашитѣ вагони стоятъ тамъ празни, за да служатъ като магазини, въ които да се спасятъ стокитѣ на търговцитѣ въ случай на нужда. Изучи се въпросътъ да се вдигне гарата на тая линия отъ сегашното ѝ мѣсто и да се прѣнесе на с. Сомовитъ, което стои на една височина, дѣто, споредъ изчисленията направени отъ надлежната власть, наводнение никога не може да стане или, ако стане, то не може да засогне стокитѣ на търговцитѣ. Нашата пионерна дружина, която винаги работи, поиска отъ насъ да направи тази работа, защото сѣщеврѣменно нашитѣ пионери се учатъ да строятъ желѣзници, та въ даденъ случай да знаятъ и това. Позволи имъ се и въ сѣмъ направени земленитѣ работи около 1.000 м. и остава още 800 м.

за да може да се прѣнесе тая гара отъ Сомовитъ на селото. Сега, запитването е това: извѣстно е, че съществува единъ законъ, утвърденъ съ височайши указъ отъ 1 февруарий 1897 г. подъ № 1, въ който законъ се прѣдвижда желѣзнопътенъ клонъ Плъвентъ—Никополъ, и на основание това министерътъ се пита, да ли продължението на линията къмъ с. Сомовитъ ще бѣде продължение на линията къмъ Никополъ. Да, ще бѣде едно продължение, защото като имаме сомовитската линия до Плъвентъ, нѣма освѣтъ да имаме и Сомовитъ—Никополъ. Тая линия има и друго назначение и ние, министерството, сме рѣшили да продължимъ линията Сомовитъ—Никополъ. Та по този начинъ, азъ мисля, че ще се удовлетвори и Никополъ. Нека да не се мисли, като е писано въ запитването: че тази работа е оставена отъ 15 години да фигурира само на книга. Днешното министерство не ще остави тя да фигурира само на книга, не, г-да, днешното министерство ще изпълни закона и ще направи всичко това, което е въ интереса на българския данъкоплатецъ. (Ръкоплѣскане отъ болшинството)

Прѣдседателъ: Г. Икономовъ! Доволенъ ли сте отъ отговора на г. министра?

Г. Икономовъ: Доволенъ съмъ.

Прѣдседателъ: Въ такъвъ случай, тази точка отъ дневния редъ се изчерпва.

Прѣди да дамъ думата на запитвача по слѣдующата интерпелация, съобщавамъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че отъ Финансовото министерство е постѣпилъ бюджетопроектъ за разходите на Министерството на земледѣлното и държавнитѣ имоти, който ви се и раздава, а също така и бюджетопроектъ за приходитѣ на царството за идната 1912 г., който слѣдъ малко ще ви се раздаде.

Прѣдлежи да се пристѣпи къмъ обсъждане запитването на никополския народенъ прѣдставител г. Борисъ Христовъ, отправено къмъ г. министра на търговията и земледѣлното, относително държавния съватъ „Шувения“ и укрѣпването на дунавски брѣвъ край Никополъ—Сомовитъ.

Има думата г. Борисъ Христовъ. Моля го да заеме мѣстото на трибуната, защото по-лесно се чува отъ г. г. стенографитѣ, па и отъ г. г. народнитѣ прѣдставители.

Б. Христовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Съ нѣколко думи азъ ще ви обясня въ какво се състои сѣщността на моята интерпелация.

Прѣди всичко, азъ съмъ отправилъ едно запитване до г. министра на търговията и земледѣлното, което се състои отъ три точки. Първата точка се касае до разрушителното влияние на дунавскитѣ води, което иматъ тѣ подъ Никополъ и което цѣли, именно, разрушаването на държавното пасбище „Шувения“. Това пасбище е едно грамадно пасбище, което дава на държавата годишенъ доходъ около 50 хиляди лева. То се експлоатира отъ държавата. Отъ нѣколко години насамъ се забѣлѣзва, че дунавскитѣ води нахлуватъ въ това пасбище и ежегодно подронватъ почвата на нѣколко метра навжтръ отъ него и, ако работата продължава така, слѣдъ нѣколко години ние ще видимъ, че това пасбище ще бѣде унищожено или пъкъ ще бѣде потопено въ р. Дунавъ.

Сега, кои сѣ причинитѣ, които сѣ измѣнили течението на Дунава и кои сѣ именно мѣрцитѣ, които трѣбва да вземе правителството и които могатъ да се взематъ въ този случай за запазване на това държавно пасбище? Въ 1908 г. на 1 януарий между България и Ромъния е сключена една конвенция, съгласно която се назначи една смѣсена комисиия отъ

българи и ромъни, която имаше за цѣль да разузнае талвега на р. Дунавъ срѣщу островитѣ, и второ, да опише положението на границата по цѣлото протежение на р. Дунавъ съ точно указание на всичкитѣ острови, между които тя минава, като ги отбѣлѣжи върху една фигуративна карта. Съгласно тази конвенция, назначи се смѣсена комисиия отъ български инженери и български военни, а тѣй също и отъ ромънски инженери и ромънски военни. Тази комисиия привърши своята работа и въ резултатъ даде едни протоколи за описанието на тази рѣчна граница, и опрѣдѣли, кои острови сѣ български и кои ромънски. Независимо отъ това се подписа и едно съглашение между България и Ромъния, по силата на което двѣтѣ държави се съгласяваха да не прѣдприематъ мѣрки, които именно измѣняватъ течението на р. Дунавъ и които уврѣждатъ брѣговетѣ на съсѣдната държава. Отъ българска страна, може-би, това съглашение да се спазва строго, но отъ ромънска страна, азъ искамъ да кажа, че то не се спазва и, като резултатъ отъ неспазването му се явяватъ, именно, измѣненятия, които прави р. Дунавъ въ течението си, измѣнения на талвега, и сѣщеврѣменно нахлуването на тая рѣка къмъ тѣзи низки български мѣста, които сѣ изложени, именно, на влиянието на р. Дунавъ. Като резултатъ на сѣщото дѣйствие отъ страна на ромънскитѣ власти се яви и разрушителното влияние на дунавскитѣ води къмъ този държавенъ имотъ. Отъ нѣколко години, въпрѣки това съглашение, което подписаха ромънитѣ въ 1908 г., тѣ прѣдприеха направата на единъ кей на Турну-Магурели, на който кей дадоха таково направление, таково изкривяване, щото дунавскитѣ води да могатъ да рефлктиратъ и, въ слѣдствие на тази рефлексия, да може да се измѣни и талвегътъ на р. Дунавъ, и да може, отъ друга страна, въ слѣдствие измѣненieto на талвега, ромънитѣ да завзематъ единъ близкостоящъ островъ, който е също единъ доходенъ островъ. Това ще има като послѣдствие пъкъ унищожението на държавния съватъ „Шувения“. Разбира се, че ако това разрушително влияние продължава, ако талвегътъ се измѣнява постепенно, както ромънитѣ, разбира се, систематически прѣдприематъ мѣрки за това, то слѣдъ врѣме и тѣзи нѣколко острова, които ние имаме подъ Никополъ и които останаха съгласно тази конвенция на България, ще бѣдатъ прѣдадени въ ромънски рѣцѣ. Азъ искамъ да кажа, че вниманието на почитаемото правителство не трѣбва да е обърнато само къмъ южната граница, но и къмъ сѣверната, защото ромънитѣ дѣйствуватъ съ културни срѣдства, съ срѣдства, които се прилагатъ систематически, а отъ друга страна, се забѣлѣзва и едно нехайство отъ страна на нашитѣ власти. Азъ не мога да обвиня ромънското правителство, че то взело мѣрки — то дѣйствува въ защита на своитѣ интереси — но трѣбва да се обърне внимание на нашето правителство да бди, именно за тия мѣрки, които цѣлятъ постепенното измѣнение на талвега на р. Дунавъ и завземането на нашитѣ дунавски острови и сѣщеврѣменно унищожаването на нашитѣ държавни имоти, които сѣ край Дунава.

Това е, именно, запитването ми, което отправямъ къмъ г. министра на търговията и земледѣлното, тѣй като този имотъ се експлоатира отъ държавата и дава годишно доходъ отъ 50 хиляди лева: знае ли почитаемото министерство, че дунавскитѣ води цѣлятъ вече унищожението на този съватъ и мисли ли то въ скоро врѣме да вземе мѣрки, за да може да се прѣсѣче това разрушително влияние на тия води?

Това е първата точка отъ запитването ми.

Втората частъ отъ запитването ми се касае до блатото „Кара-боазъ“. Г. г. народни прѣдставители! Това блато също е единъ държавенъ имотъ, който

дава на държавата повече от 20—30 хиляди лева годишно. Разбира се, че това блато по-рано бълше много пригодно за експлоатация, бълше едно доходно блато. Обаче напоследък, от няколко години — може-би, от 6—7 години — се заблъзва, че то става по-малодоходно. Кои сж причинитѣ, които направиха, щото това блато да бжде малодоходно? Азъ сега ще кажа съ няколко думи, кои сж именно тия причини.

Причина за малодоходността на това блато е, първо, че ромжискитѣ власти прѣдприеха направата на кея въ Корабия, и пакъ по сжия начинъ дадоха едно такова счупено направление на кея, за да може пакъ да оттласкватъ дунавскитѣ води по такъв начинъ, че да стане едно измѣнение, едно промѣнение на талвега, едно измѣнение именно на границата, на дунавската линия, и да могатъ въ послѣдствие да загребатъ, да завзематъ нѣколко острова, разбира се, по рѣшението на смѣсената комисия. Може-би, тѣхната цѣль не е да уврѣдятъ на нашитѣ имоти, обаче азъ мисля, че това, което тѣ правятъ, е съ цѣль да се завзематъ постепенно островитѣ на Дунава, които иматъ голѣмо значение.

Като резултатъ отъ тази тѣхна работа, дѣйствително се явиха двѣ нѣща: първо, напълване блатото „Кара-боазъ“, и второ, завземане острова Калновецъ, срѣщу Сомовитъ. Напълването на блатото „Кара-боазъ“ е констатирано даже и отъ сѣдебнитѣ власти, защото прѣди нѣколко години наемателътъ на блатото бѣше подалъ заявление до Министерския съвѣтъ да му се намали наемътъ, и, дѣйствително, Министерскиятъ съвѣтъ уважи това искане, като намали наема, ако се не лѣжа, съ около 25 хиляди лева. Вѣщи лица се произнесоха, че това напълване на блатото „Кара-боазъ“ е станало въ слѣдствие направата на кея въ Корабия и въ слѣдствие разширение на гърлото тѣх нароченото „Тръпката“. Слѣдъ като ромжнитѣ направиха кея при Корабия, заблъжи се едно значително увеличаване на гърлото при блатото „Кара-боазъ“; тѣй щото, слѣдъ направата на кея, дунавскитѣ вълни, разбира се, отиваха вече по друго направление, рефлектираха, ударѣтъ имъ, който отиваше къмъ кея, рефлектиреше направо къмъ това гърло, и то, въ продължение на три години, се измѣни — отъ 70 м., стана на 120. Въ слѣдствие на това разширяване на гърлото, дунавскитѣ води, когато прииждаха, нахлуваха въ блатото и се явиха много отайки въ блатото „Кара-боазъ“, въ слѣдствие на което то стана малодоходно. Разбира се, ако правителството оставѣше да не взема никакви мѣрки, тогавъ това блато би било обречено на загиване. И сега вече, г. г. народни прѣдставители, това блато е твърдѣ малодоходно, защото, ако се прѣсмѣтне пространството, което то заема, ако се прѣсмѣтне доходността за държавата, която е отъ 25 до 30 хиляди лева, азъ мисля, че туй блато е малодоходно, че то е имотъ, който не прѣдставлява голѣма цѣнностъ за държавата, въ сравнение съ първитѣ години, когато то даваше много по-голѣмъ доходъ и прѣдставляваше много по-голѣма цѣнностъ за държавата. А сега, вмѣсто да прѣдставлява единъ доходенъ имотъ, вмѣсто да прѣдставлява единъ цѣненъ имотъ за държавата, то е вече вредно; вредно е не само за околното население, но е вредно и за държавата.

Понеже това блато е завзело едно пространство отъ около 200 хиляди декара, то азъ запитвамъ г. министра на търговията и земледѣлието, не намира ли той за по-умѣстно да се прѣсуши това блато, да се затворятъ тия гърла и въ послѣдствие всичкитѣ тѣзи пространства, които завзема това блато и които сега не сж работна земя, да се обърнатъ въ работна земя?

Това е именно втората частъ отъ интерпелацията ми.

Третата частъ отъ интерпелацията, г. г. народни прѣдставители, засѣга единъ общъ въпросъ. Този въпросъ се отнася повече къмъ г. министра на външнитѣ работи, тѣй като е отъ негова компетентностъ. Но понеже тѣзи три въпроса иматъ известна малка връзка, затова азъ помѣстихъ и третия въпросъ въ интерпелацията си до г. министра на търговията и земледѣлието.

Този въпросъ се състои въ слѣдното: има ли свѣдѣния г. министърътъ за тѣзи систематически мѣрки, които прѣдприематъ ромжискитѣ власти за измѣняването на талвега на р. Дунавъ, за всички тѣзи мѣроприятия, които взематъ ромжискитѣ власти и които мѣроприятия цѣлятъ именно измѣнението на талвега на тая рѣка и въ послѣдствие завземането на нашитѣ острови?

Ако прѣгледате протоколитѣ на комисията, която се състави по поводъ сключената конвенция за опрѣдѣляне рѣчната граница между България и Ромжия, отъ 1 януарий 1908 г., вие ще видите, г. г. народни прѣдставители, че по-голѣмата частъ отъ островитѣ, отъ по-хубавитѣ острови се прѣдадоха на Ромжия. Имаше по-рано български острови, които бѣха или държавенъ имотъ, или имотъ на общини; всички тѣзи острови се прѣдадоха на ромжиятѣ, въ слѣдствие на тѣзи протоколи, въ слѣдствие работата на комисията. Разбира се, че не можемъ да обвиняваме комисията, понеже тя е постигнала съгласно конвенцията и, независимо отъ това, съгласно правилата и нормитѣ на международното право. Тѣ опрѣдѣлиха талвега на Дунава, опрѣдѣлиха рѣчната граница, и разбира се, тия острови, които се паднаха отъ лѣвата страна на р. Дунавъ, отъ водораздѣлната линия, останаха за Ромжия, съгласно конвенцията и съгласно принципитѣ на международното право; а тѣзи острови, които останаха отъ дѣсната страна на тази водораздѣлна линия, останаха за България. Това е и справедливо и законно, споредъ нормитѣ на международното право. Но азъ питамъ, има ли свѣдѣния г. министърътъ и обръщамъ вниманието на почитаемото правителство, имало ли е и има ли то свѣдѣния, че ромжиятѣ систематично прѣдприематъ мѣрки, за да измѣняватъ талвега, и по такъв начинъ въ послѣдствие, слѣдъ като вече талвегътъ е измѣненъ, съгласно тия протоколи, тѣ взематъ и нашитѣ острови? И ако тѣ подписаха едно съглашение между България и Ромжия, по силата на което и двѣтѣ страни се задължаваха да не прѣдприематъ никакви мѣрки, които цѣлятъ измѣнението на талвега на Дунава, то да видимъ спазва ли се това нѣщо отъ ромжиска страна. Азъ зная, че има и друга една конвенция между България и Ромжия. Тази конвенция се касае до риболовството — риболовната конвенция, но азъ зная сжщо и по нея, че България и българскитѣ власти много добросъвестно изпълняватъ тази конвенция и пазятъ правилата, които сж прокарани въ нея; но, отъ друга страна, ние имаме факти, имаме свѣдѣния, че отъ ромжискитѣ власти ставатъ постоянни нарушения на тази конвенция. Не е ли време да се обърне внимание на българското правителство да вземе съответнитѣ мѣрки? Ако България спазва конвенциитѣ, защо да не се обърне внимание на противната страна, на Ромжия, и тя да спазва тия конвенции, които е подписала. Въ слѣдствие на тѣзи мѣрки, казвамъ, които взе ромжиското правителство, ние имаме за резултатъ и прѣдаването на най-хубавитѣ острови. Имаше единъ островъ Калновецъ срѣщу Сомовитъ, който, сжщо може да се каже, е единъ отъ най-голѣмитѣ острови на р. Дунавъ; той е единъ островъ гористъ, и този островъ биде прѣвзетъ пакъ по единъ систематически начинъ отъ страна на ромжискитѣ власти. Когато правеха кея ...

Прѣседателъ: Оставете, моля, конвенциитѣ.

Б. Христовъ: Азъ ще кажа само, по какъвъ начинъ е взетъ островътъ.

Прѣседателъ: То е история.

Б. Христовъ: Съ едни изкуствени прѣпятствия, съ потопяване на гемии, съ засипвания тѣ можахъ да отмѣстятъ талвега на Дунава и въ слѣдствие на това, разбира се, слѣдъ измѣрването на комисията, този островъ биде прѣдаденъ на Ромжния. Та искамъ да кажа, че ромжнското правителство взема мѣрки и прави постѣпки, даже и слѣдъ конвенцията, както е, напр., направата на кея при Турну-Магурели, който е много навтрѣ и който цѣли измѣненіе талвега на Дунава. Именно тѣзи работи, които се прѣдприематъ отъ ромжнското правителство, искамъ да кажа, сж противни на тази конвенция и по тази причина азъ отиравамъ моето запитване и обръщамъ внимание на почитаемото правителство да вземе съотвѣтнитѣ мѣрки по този въпросъ.

Прѣседателъ: Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлието.

Министъръ Д. Христовъ: По запитването на г. никополския прѣдставителъ щѣхъ да говоря по-подробно при разглеждане бюджета на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти. Съжалявамъ даже, че, отъ туй гледище, интерпелацията е направена малко прибрзано.

Г. интерпелаторътъ пита: „Има ли министерството свѣдѣния, че ромжнското правителство взема систематически мѣрки за укрѣпването на Дунава и като послѣдствие отъ това има измѣняване на талвега — най-дълбокото течение на Дунава?“ Има. Ромжнското правителство не само взема систематически мѣрки, но отъ 10—15 години съ единъ методъ, който заслужава похвала и подражание, продължава да укрѣпва лѣвия брѣгъ на Дунава, като, по този начинъ, то е достигнало до сжществени резултати. И намъ не остава, освѣнъ да подражаеме онова, което ромжнитѣ сж направили въ продължение на казанитѣ години.

Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ, който се повдига отъ г. запитвача, е болното мѣсто на рѣчната ни дунавска линия — въпросъ, който може да се обобщи, и безъ прѣувеличение да твърдимъ, че въ сжщото положение се намиратъ почти всички пунктове, всички градища на дѣсния брѣгъ на Дунава. Да. Въпросътъ е много сериозенъ и ние ще трѣбва да вземемъ сериозни мѣрки, ако не искаме да доживѣемъ единъ денъ, когато, въ слѣдствие движението на талвега, частъ отъ сегашната ни територия може да мине въ Ромжния. Азъ искахъ да отида лично на самото мѣсто, за да се освѣдомя отблизо. Имамъ свѣдѣния, споредъ които, ако не се взематъ мѣрки, нѣма да се мине дълго време, когато талвегътъ ще се прѣмѣсти на насамъ, и, напр., Бѣлени, Свищовско, ще мине къмъ ромжнска територия. Г. г. народни прѣдставители! Характерната черта на Дунава се заключава въ туй, че лѣвиятъ брѣгъ на Дунава се състои отъ алувиална — наплачена почва, когато дѣсниятъ брѣгъ, напротивъ, отъ дилувиална, ресантна почва. Тази послѣдната прѣдставлява голѣми удобства, за да може да се установи талвегътъ, и тя е на наша страна. Поради особеноститѣ на лѣвия брѣгъ; поради туй, че послѣдниятъ е билъ изложенъ на разрушаване и на постоянно копане, ромжнското правителство е взело своевърменно мѣрки за залѣсяването и укрѣпването му; като е почнало, както казахъ, по единъ методически начинъ да прави това; като, стѣпка по

стѣпка, е укрѣпвало брѣга на Дунава; като се е борило противъ наводненията; като е унищожавало излишнитѣ рѣкави на Дунава и ги е залѣсявало; като е използвало всички низини и ги е обръщало въ доходоносни риболовни блатъ. И ние, ще повторя, не само нѣма защо да осжждаме ромжнското правителство, но, напротивъ, ще трѣбва да го подражаваме. Въ туй отношение между двѣтъ правителства ще трѣбва да настѣпи, ако ми позволите, благородното съревнувание. Естествено, ромжнското правителство, което се е погрижило за голѣмитѣ свои интереси и като е вземало мѣрки въ продължение на редъ години, не е могло да не постигне насрѣтителни резултати. И тѣзи резултати, сжщо, не можахъ да не се отзоватъ върху нашия дѣсенъ Дунавски брѣгъ.

Питате ме: „Има ли министерството свѣдѣние, че благодарение на тѣзи систематически мѣрки отъ страна на ромжнското правителство, талвегътъ се измѣнява въ наша връда“. Казахъ: имаме. Но, г. г. народни прѣдставители, когато се взематъ подобрителни мѣрки на единъ брѣгъ, ефектътъ на насрѣщния е тъкмо противоположенъ; когато ромжнитѣ залѣсяватъ и укрѣпватъ своя брѣгъ, неминуемото послѣдствие е, че талвегътъ се приближава къмъ нашия, земята на брѣга се рони, низинитѣ се унищожаватъ, блатата се засипватъ и обръщатъ въ мочурливи мѣста, почти за нищо негодни; и, естествено, за резултатъ отъ всичко това е намаляние дохода на нашитѣ блатъ, по-малки по пространство отъ ромжнскитѣ, а наедно съ туй и намаляние дохода на самото държавно сѣкровище. Повтарямъ, не ни остава друго, освѣнъ да вземемъ такива сжщо мѣрки, каквито сж взели ромжнитѣ, като пай-напрѣдъ се довършатъ започнатитѣ изучавания. Благодарение на конвенцията отъ 1908 г., за която говорите, такива изучавания се започнаха на едно продължение отъ 470 км. по течението на Дунава. Изучаванията относително легловитѣ на Дунава и, въ свѣзка съ туй, съставянето на съотвѣтствующи планове за прѣдстоящитѣ работи, се намиратъ къмъ своя край; и на мене, като министъръ, не остава освѣнъ да назнача нужната комисия, която да се произнесе по тритѣ важни елемента, отъ които се състои това общо дѣло; правилното съчетание на тия елементи и тѣхното реализиране ще ни доведе до тия резултати, до които, съ течение на врѣмето, ромжнитѣ достигнаха, а именно: въ името на една общо изработена програма да започнемъ, едноврѣменно, първо съ залѣсяването, и укрѣпването на Дунава; второ, съ борбата противъ наводненията и използване низинитѣ, и трето, съ съоржженията на кейовитѣ стѣни. Въ продължение на 20—30 години ние почти нищо не направихме за отбраната на Дунава, когато ромжнитѣ вземаха най-енергични мѣрки. Единствени мѣрки, взети у насъ, сж: построенитѣ кейови стѣни въ Русе, Свищовъ и Видинъ, и незначителнитѣ съоржжения за борба противъ заливанията на Дунава и Искра край Карабоазкото блато, които, впрочемъ, още не сж довършени. Това е всичко, което е извършено. Но, както казахъ, правятъ се сериозни изучавания и тѣ сж къмъ своя край; ще назнача нужната комисия по въпроса; въ бюджета на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти прѣдвиждамъ потребнитѣ кредити за цѣлта, каквито кредити прѣдвиждамъ и за корекцията на Марица — впрочемъ това васъ не интересува въ дадения случай — и надѣя се, че като се подвземе по този начинъ дѣлото, ние ще може да постигнемъ желанитѣ резултати: да установимъ талвега на Дунава; да залѣсимъ и укрѣпимъ дѣсния му брѣгъ; да използваме низинитѣ, като ги обвърнемъ въ доходни блатъ; да подобримъ сжществующитѣ блатъ, като слѣдъ туй, се изучи технически въпросътъ, има ли държавата смѣтка, слѣдъ изсуша-

ването на нѣкои отъ тѣхъ да ги прѣобърне въ работна земя, или-же, слѣдъ рационалното имъ подобрене, да направимъ съответствующи съоръжения да останатъ и за въ бѣдѣше като риболовно стопанство. Този въпросъ, г. г. народни прѣдставители, стои близо до грижитъ на бѣдѣшето Министерство на земледѣлието, но не може да се бърза. Ние сме прѣдвидѣли за тая цѣль специаленъ кредитъ, съ който да се започнатъ първоначалнитъ работи по залѣсяването и укрѣпяване на Дунава; прѣдвидѣли сме и кредитъ за консултиране на специалисти чужденци, за да знаемъ какво ще има да правимъ съ блатата си въ бѣдѣше; ще приготвимъ и нужнитъ ситуационни планове, необходимъ материалъ, за да могатъ тия компетентни хора да се пронаесатъ; ще се погрижимъ не по-малко и съ уреждането на заплетения въпросъ съ поземелната собственостъ на блатата, за да опрѣдѣлимъ риболовнитъ имъ зони и пр. Не остава освѣнъ да пожелаемъ, щото и народното прѣдставителство да се грижи по-често за тия интереси на държавата и да помисли за необходимитъ срѣдства, които, като инвестирани капитали, ще се рентиратъ въ бѣдѣше; то винаги трѣбва да обърща вниманието на всички правителства, кои и да били тѣ, за да дочакаме деня, когато и ние ще може да се похвалимъ съ резултатитъ, добити отъ ромѣнитъ.

Това мога да отговоря. (Ржкоплѣскане отъ болшинството)

За риболовната конвенция нѣма да говоря, понеже тя не е прѣдметъ на разглеждане.

Прѣдседателъ: Доволни ли сте, г. Христовъ, отъ отговора на г. министра?

Б. Христовъ: Доволенъ съмъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. д-ръ Василь Радославовъ.

Д-ръ В. Радославовъ: Интерпелацията, която изслупахме днесъ, има много важно значение: тя не засѣга само водната политика на България, но и нейната международна политика. Ние съ удовольствие трѣбва да вземемъ актъ отъ обѣщанията, които г. министърътъ на земледѣлието и на държавнитъ имоти дава тукъ тържествено прѣдъ насъ. Вѣрвамъ, че той е енергиченъ и може да направи нѣщо. Обаче, съ съжаление, трѣбва да констатираме, че отъ 15 години, както се заявява тукъ, нашитъ правителства нищо не сж направили по дунавската водна политика и международната политика съ съседнитъ държави. Ние чуваме отъ интерпелатора, че конвенции се нарушаватъ. Тукъ вече не е въпросъ, че сме закъснѣли. Ромѣнитъ сж отишли много напредъ отъ години вече, и тѣхнитъ гори по Дунава сж отъ 50 години, може-би, примѣрни гори, редовни гори иматъ въ всичкитъ острови, и нѣма да мине врѣме, когато по Дунава България нѣма да има нито една върба. Съ тази политика, която Ромѣния държи, всичкитъ острови ще минатъ на ромѣнска територия. Талвегътъ не е опрѣдѣленъ. Има конвенция отъ 1908 г., конвенция за опрѣдѣляне талвега, има и конвенция за риболовството, обаче ние чуваме отъ хора, които живѣятъ покрай Дунава и които сж свѣдущи по този въпросъ, че Ромѣния нарушава конвенциитъ. Питамъ: българскитъ правителства, особено днешното, какво е направило да защити една конвенция, по която има задължения една наша съседна държава? Ние можемъ да похвалимъ енергията, дѣйността на ромѣнското правителство, че то се старае да завземе Дунава, да изрони българския брѣгъ по единъ или други технически начинъ и много изкусно; но тази хвалба нека я направятъ ромѣнскитъ прѣдставители въ Букурещъ; ние ще изкажемъ само едно съжа-

ление, че нашитъ съседни не зачитатъ конвенциитъ. И когато знаемъ, че не зачитатъ конвенциитъ, трѣбва да се пазимъ да не говоримъ за добри отношения съ нашитъ съседни държави. Защото, що значи добри отношения, когато ние сме докачени до нашитъ най-жизнени интереси? Ако ние знаемъ тия подробности, когато говорѣхме по отговора на тронната рѣчь, щѣхме безъ друго да ги засегнемъ? Министерствата въ България сж длѣжни да освѣтляватъ народното прѣдставителство по такива работи. Немъ е маловаженъ този въпросъ, който се повдигна днесъ тукъ? Немъ той може да се изчерпи само съ единъ кредитъ прѣдвиденъ въ бюджета, който сега ни се раздаде, за поддържане рѣкитъ, корекциитъ и поправяне каналитъ, нѣкакви си 59 хиляди лева? Ако има и на друго мѣсто такъвъ кредитъ, тогава друго. Е добръ, онова, което се прѣдвижда, заедно съ дѣятелността на Външното министерство, трѣбва да легне въ основитъ на водната и международната политика на българското правителство. Ние всички сме длѣжни да поддържаме въ това отношение българскитъ правителства, защото тѣзи въпроси не сж партийни въпроси, тѣ сж национални, тѣ сж държавни въпроси. Но пъкъ, когато се изтъкватъ тукъ прѣдъ насъ факти, за съжаление, че нашитъ съседни нарушаватъ конвенциитъ, ние, народното прѣдставителство, като изказваме желание, щото българското министерство да се застъпи за запазването на интереситъ на страната и за запазването на единъ конвенции, които не се съблюдаватъ отъ снѣи, които сж ги подписали, да направятъ и тѣ сжщото — съ сжнитъ мѣрки ние трѣбва да отговаряме на нашитъ контрагенти. Ако тѣ не зачитатъ конвенциитъ, защо ще ги зачитаме ние? Тѣ ставатъ причина за нарушаването имъ.

Риболовството — не можѣ интерпелаторътъ да развие запитването си въ това отношение, но доколкото азъ разбрахъ, вѣроятно, задълженията на тази конвенция за риболовството сж задължения само за наивнитъ българи и запитъти власти, когато ромѣнскитъ власти могатъ да нарушаватъ конвенцията и да се ползватъ тѣи, както тѣ разбиратъ и умѣятъ. При всичко, че Ромѣния се прѣпорѣчва за неизточна държава, за цивилизована държава, обаче отъ мѣрките, които тя взема спрѣмо своитъ добри съседни, каквито сж българитъ, азъ виждамъ, че тя си стои пакъ между източнитъ държави. Затуй, като вземамъ актъ отъ думитъ на г. министра, ще ходатайствувамъ, тѣ да не останатъ само тукъ, изказани за народа и за протоколитъ на Народното събрание, но да се турятъ въ дѣйствиe, като се направятъ и постѣпки прѣдъ ромѣнското правителство, щото да не изкривяватъ линиитъ, когато правятъ кейове, съ цѣль да чупятъ направлението на водага, за да докажда къмъ България — очевидно нѣщо за всѣки, даже най-обикновенъ човѣкъ, който минава единъжъ Дунава и гледа кейоветъ, които се построяватъ на ромѣнския брѣгъ.

Ето тия сж думитъ, които имахъ да кажа по поводъ една много важна интерпелация, която не съдържа само едно просто питане, но засѣга голѣми мѣрки за нашата водна и международна политика съ съседнитъ държави, съ които се кичимъ обикновено, че сме въ най-добри отношения, а виждате какви сж били нашитъ отношения.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлието.

Министъръ Д. Христовъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ благодаря за симпатитъ, които г. Радославовъ изказа по поводъ на тѣзи голѣми въпроси, които трѣбва всички ни да интересуватъ, но бързамъ да заява, че свѣдѣния за нарушение на конвенцията отъ Ромѣния въ министерството нѣма и че въ мѣлвата има прѣувеличение. Азъ нарочно

сега не искамъ да се простирамъ по въпроса за измѣнението талвега на Дунава, защото мисля да се спра по него, когато ще разискваме бюджета на Министерството на земледѣлието. Споменахъ пътемъ, обаче, за характернитѣ черти на двата брѣга на Дунава. Казахъ, че, докато нашиятъ брѣгъ е високъ, скалистъ, дилувационенъ, ромѣнскиятъ се състои отъ алувиална натлачена земя, въ слѣдствие на което се извършва слѣдующия процесъ. Въ онѣзи мѣста, дѣто Дунавътъ откъмъ ромѣнската страна прави завои, въ слѣдствие постоянното биене на водата, брѣгътъ се рони постепенно и настѣпва моментъ, когато частъ отъ него се откъсва и се образува новъ островъ. Туй пъкъ указва противоположенъ ефектъ върху нашия брѣгъ. До откъсването частъта отъ лѣвия брѣгъ на Дунава — тамъ именно, дѣто той завива, водата бие лѣвата страна, като отвлече прѣстѣта и тилпата, които, въ огромно количество, пося на дѣсния брѣгъ, за да образува тамъ нови острови. Слѣдъ изравняването на тѣзи завои започва се тъкмо противното: започватъ да се образуватъ острови по лѣвия брѣгъ, а дѣсниятъ — да се рони.

Г. г. народни прѣдставители! Ако такава е географическото положение на Дунава, конфигурацията и пр., естествено, че ние трѣбва да вземемъ мѣрки. Вѣрно е, че е опрѣдѣленъ талвегътъ на Дунава, но още прѣди това ромѣнитѣ започнаха енергично да залѣсяватъ своя брѣгъ и взеха сериозни мѣрки за укрѣпването му. Когато тѣ изучава водното течение и леглото на Дунава, за да запазятъ интереситѣ си, ние стоимъ съ скръстени ръци. Естествено, ако не се взематъ енергични мѣрки, колкото да бѣдатъ благоприятни конвенциитѣ, резултатитѣ ще бѣдатъ сѣ въ наша вреда. Когато едната страна се работи, а другата бездѣйствува, каквото и да е талвегътъ на Дунава, той ще бѣде, сѣщо, въ наша вреда: нашиятъ брѣгъ сѣ повече ще се уронва и нашиятъ блатъ ще прѣставатъ да бѣдатъ доходни. Не остава, слѣдователно — ще повторя пакъ — освѣнъ да вземемъ сериозни мѣрки и, възъ основа на една програма, да пристѣпимъ къмъ методична, а, най-важно, продължителна, въпрѣки смѣната на правителствата работа, защото това дѣло не може да се завърши въ 1—2 години, а трѣбва да се работи поне 10—15 години, както направиха ромѣнитѣ.

Говори се за блатата. Зная, че нашиятъ блатъ не се рентиратъ тъй, както би трѣбвало. Отъ 1900 г. до 1911 г. приходитѣ отъ държавнитѣ блатъ са колѣбали между 160.000 и 180.000 л. Това е тѣсничко почти за всѣка година. Приходитѣ сѣ почти едни и сѣщи, когато ромѣнитѣ благодарение на взетитѣ мѣроприятии, въ които влиза и укрѣпването брѣга на Дунава, получаватъ отъ държавнитѣ си блатъ не 800.000 л., както въ 1895 г., а 5.000.000 л. прѣзъ 1910 г. Естествено, че и у насъ това може да се направи; но, прѣди да почнемъ да мислимъ за увеличение приходитѣ отъ държавнитѣ ни блатъ, ние ще трѣбва да направимъ нужнитѣ съоръжения, да укрѣпимъ брѣговетѣ и гърлата имъ, да ги драгираме и, въобще, да ги поставимъ въ условия, за да могатъ, наистина, да станатъ сѣщински риболовни стопанства. Ще повторя, че колкото и да бѣдатъ благоприятни конвенциитѣ, не вземемъ ли мѣрки, не пристѣпимъ ли къмъ залѣсяването на дунавския брѣгъ, ние сме обречени да бѣдемъ свидѣтели на постепенното му разрушение, като сѣщеврѣменно, по силата на естествения процесъ, леглото и талвегътъ на Дунава ще се измѣнятъ въ полза на Ромѣния. Г. Радославовъ може да бѣде увѣренъ, че всичко, което се казва тукъ — казва се не за Народно събрание, а за интереса на самото дѣло.

Прѣдседателъ: Има думата г. Никола Константиновъ.

Н. Константиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Изказаното отъ г. Радославова, че повдигнатата интерпелация е твърдѣ важна, заслужава всичкото наше пълно внимание. Тя е важна още затова, защото, както той ни каза, повдигнатиятъ въпросъ не е партиенъ въпросъ, той е държавенъ въпросъ, той е националенъ въпросъ. И тукъ трѣбва да похвалимъ г. никополския народенъ прѣдставителъ, че е взелъ една твърдѣ похвална инициатива. Ако трѣбва да обвинимъ нѣкого за туй, че нашиятъ брѣгъ се прожда и нашиятъ блатъ изгубватъ своята стойност, че нашиятъ държавни имоти покрай р. Дунавъ се губятъ и ще се загубятъ, трѣбва да признаемъ едно-врѣменно съ туй, че не само не е имало една политика, но нѣмало е и единство въ работата. Азъ зная, че прѣзъ 1899 г., ако се не лъжа, г. Начовичъ бѣше министъръ на търговията и земледѣлието; той командировалъ единъ инженеръ да изучи блатата и въ-обще брѣга по р. Дунавъ. Инженерътъ му бѣ далъ единъ рапортъ, отъ който се виждаше това плачевно състояние на българския брѣгъ, за което става дума сега. И г. Начовичъ направи постѣпки, както прѣдъ Министерството на финанситѣ, отъ което се управляваха държавнитѣ имоти, така и прѣдъ Министерството на общественитѣ сгради, които се грижеха и сега се грижатъ за изучаване, корегирание и укрѣпване на брѣга. Слѣдъ нѣколко мѣсечно запитване и повторно запитване отъ негова страна; знамъ положително, че той бѣше горчиво разочарованъ отъ дѣйността на тѣзи двѣ министерства, които не взеха прѣсърце тъй изказаното отъ него желание. Сега, тази година, азъ научихъ участъта на това изучаване, на този рапортъ — той се намиралъ въ Пловдивъ въ нѣкаква си канцелария. Можете да си прѣдставите каква безалаберностъ е съществувала въ стопанисването на българскитѣ държавни имоти въ течение на редъ години. И ако това става, азъ мисля, че то е само поради неясното или неправилното поставяне на тази работа въ различнитѣ министерства. Министерството на търговията и земледѣлието се е интересувало и е възложило работата на Министерството на общественитѣ сгради, но то, понеже нѣмало инициатива, оставило работата безъ послѣствие, и този рапортъ дълго ще чака да бѣде разгледанъ. Работата сега-засега тъй стои.

Ние имаме едно хидравлическо отдѣление въ Дирекцията на постройкитѣ. Това хидравлическо отдѣление изучава не само талвега на р. Дунавъ, но и брѣга му. И тия сѣ, доколкото се сѣщамъ, изучаванията, за които ни каза г. министърътъ на търговията и земледѣлието. Ако ние и занаятъ пакъ оставимъ да се интересуватъ отъ тая работа и двѣтѣ министерства, сигурно нѣма да имаме никаква работа. Ако българското Народно събрание не се погрижи да урегулира служибитѣ въ разнитѣ министерства, да нѣмаме при Министерството на общественитѣ сгради водно, хидравлическо отдѣление, и въ Дирекцията на постройкитѣ — друго хидравлическо отдѣление, а въ Министерството на търговията и земледѣлието трето хидравлическо отдѣление, то се разбира, че нѣма да има единство на работата, нѣма да има една политика въ запазване държавнитѣ интереси на българския брѣгъ на р. Дунавъ.

Колкото се касае до това, че българскитѣ правителства сѣ се извинявали, доколкото азъ слушахъ, съ нѣмаме на срѣдства за укрѣпване на българския брѣгъ, азъ казвамъ, че това извинение е неоснователно; защото, ако ние не знаехме повече, ние можехме да видимъ какво правятъ ромѣнитѣ съ малки срѣдства, безъ особени нѣкакви заеми, за да укрѣпятъ своя брѣгъ. Ние не сме въ състояние да укрѣпимъ цѣлия български брѣгъ съ кей, каменна стѣна; но ние можехме да направимъ такива укрѣпвания на брѣга, каквито направи Ромѣния по цѣ-

лия свой бръгъ. За примъръ ще посоча завземането на българския островъ, нареченъ „Магарешки островъ“, за който ходихме чакъ въ Хага. Само по този начинъ ако дѣйствуватъ нашитъ строителни учрѣждения, азъ вѣрвамъ, че би се постигнала една голѣма полза или единъ добъръ резултатъ въ това направление.

Пезависимо отъ туй, нека признаемъ, че думитъ на г. министра на търговията и земледѣлието, какво и унищожението на горитъ е много способствувало за примамване водитъ на Дунава къмъ нашия бръгъ, за да го прояждатъ, е твърдъ умѣстно. Въ това отношение имаме всинца вина, не само министерството, не само властитъ, но всинца, цѣлиятъ български народъ, защото ние гледаме на държавнитъ имоти като на плячка.

Азъ искахъ да обърна внимание главно върху това, че, ако би имало единство въ работата, ако би се възложила тая работа само на едно министерство да се грижи за нея, ще очакваме нѣкакви резултати; ако, обаче, и за въ бжджше тя бжде така разпръсната, сигурно е, че само ще приказваме, въ течение на 15 години, за да дойдемъ слѣдъ 15 години да констатираме сѣщия фактъ, който констатираме и сега.

Прѣдседателъ: Има думата дупнишкиятъ народенъ прѣдставителъ г. Величко Кознички.

В. Кознички: Г. г. народни прѣдставители! Както се каза отъ г. министра на търговията и земледѣлието и отъ г. Радославова и както това се знае отъ цѣлото българско общество, въпросътъ, който се повдига съ интерпелацията, е отъ извънредно голѣма важностъ. Това се признава не само сега, то се е признавало още отъ врѣме. И ако става промѣна въ леглото на Дунава въ врѣда на България, изтъква се, че това се дължи на двѣ главни съображения: първо, затова, че ромжнитъ укрѣпаватъ своитъ бръгове и тикатъ водата къмъ насъ, и второ, затуй, че българскитъ правителства, въ продължение на редъ години, малко сж обръщали или хичъ не сж обръщали внимание на нарушенията на договоритъ, които сж се сключвали съ Ромжия. Това като се признава отъ страна на г. министра на търговията и земледѣлието, наблѣга се най-много, че ние отъ наша страна ще трѣбва да вземемъ сериозни мѣрки за укрѣпаването на бръга. Ние ще трѣбва да направимъ това, което правятъ ромжнитъ. Това само по себе си е вѣрно, и всички трѣбва напълно да се съгласимъ. Ние трѣбва да пазимъ своитъ имоти най-напрѣдъ, че тогава да ги пазятъ другитъ. Но едно обстоятелство, което не излѣзе налице и за което азъ не чухъ ясенъ и положителенъ отговоръ отъ г. министра, е това: щомъ като той

има положителни свѣдѣния, че ромжнското правителство е нарушило договора отъ 1908 г., какво е направило българското правителство досега?

Министъръ Д. Христовъ: Такива свѣдѣния азъ нѣмамъ.

Н. Константиновъ: Такъвъ договоръ нѣма; имаше се желание да се сключи такъвъ договоръ.

В. Кознички: Подобни свѣдѣния вие нѣмате, но вие можехте да ги имате.

Н. Константиновъ: Имаше риболовна конвенция.

В. Кознички: Макаръ и за риболовната конвенция, макаръ и никакъвъ договоръ да не сѣществува. Даже двѣ отдѣлни лица, когато си правятъ врѣда едно на друго, могатъ да си търсятъ смѣтка; още повече това може да стане между двѣ отдѣлни държави. Какви постѣпки е направило българското правителство досега прѣдъ ромжнското, за да се спре онази врѣда, която се нанася на България? Ако правителството не е направило нищо, г. министърътъ е длъженъ да декларира, че правителството ще направи постѣпки прѣдъ ромжнското, за да се спратъ тѣзи работи. И азъ бихъ желалъ да чуя отъ г. министра на търговията и земледѣлието единъ ясенъ и положителенъ отговоръ, че правителството ще направи тѣзи постѣпки.

Прѣдседателъ: Понеже никой не иска думата, а интерпелаторътъ заяви, че е доволенъ отъ отговора на г. министра, и вѣнъ отъ туй, не се прѣдлага никакъвъ дневенъ редъ, считамъ, че и тази точка отъ дневния редъ е изчерпана.

Съ това се изчерпава цѣлиятъ дневенъ редъ. Съобщавамъ на народното прѣдставителство, че е постѣпилъ законопроектъ за бюджета на държавата за 1912 г., който е раздаденъ.

Има думата г. министъръ-прѣдседателъ.

Министъръ-прѣдседателъ И. Гешовъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ прѣдлагамъ да се вдигне засѣданнето и идущето засѣдание да стане утрѣ, съ дневенъ редъ:

експозето на финансовия министъръ върху финансовото положение на страната и отваряне дебатитъ по бюджета за 1912 г.

Прѣдседателъ: Които приематъ прѣдложения отъ г. министъръ-прѣдседателя дневенъ редъ, да си вдигнатъ рѣката. (Волнишество) Приема се.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 4 ч. 40 м. вечеръта)

Прѣдседателъ: Д-ръ С. Даневъ.

Секретаръ: В. Георгиевъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гължбовъ.